

Landbrugsforhold i Irland og Storbritannien.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab
den 26. Januar 1910 af *Rud. Schou*.

(Sluttet fra Side 277.)

Indførslen til Storbritannien og Irland i 1907 fra Udlandet og fra britiske Besiddelser stiller sig saaledes:

	Fra Udlandet	Fra britiske Besiddelser	Væsentlig fra
	Mængde	Mængde	
Hornkvæg Antal	334,461	127,554	Kanada
Faar —	91,116	14,485	Kanada
Fersk Oksekød Mill. Pd.	518	56	Australien
— Faarekød —	171	286	Ny-Zeland
— Flæsk .. —	55	2	Kanada og Australien
Bacon —	417	119	Alt fra Kanada
Skinker —	83	30	Alt fra Kanada
Smør —	326	95	Australien og Ny-Zeland
Ost —	48	189	Kanada
Æg Mill. Snese	106	0.8	Kanada
Hvede Mill. Pd.	5806	3910	Indien og Kanada
Byg —	1765	198	Indien og Kanada
Havre —	893	155	Kanada
Majs —	5044	294	Kanada og Natal
Ærter —	65	15	Indien
Bønner —	79	45	Indien, Kanada, Ny-Zeland

Ser man paa Indførselsmængderne og fra hvilke britiske Besiddelser Produktionen er sendt og i hvilke Mængder, tør man vel nok udtale, at Tiden ikke er nærliggende, hvor de britiske Besiddelser kan tilfredsstille Moderlandets Forbrug af Spisevarer af dyrisk Oprindelse. Fåren ligger for Danmark vel nærmest i Kanadas Flæskeproduktion, som dog i de senere Aar er mindre betydelig.

Det har i den seneste Tid været hævdet, at engelsk Landbrug kan producere Fedevarer i saadant Omfang, at Tilførsel fra Udlandet kan undværes. For at naa hertil maa den engelske Jord producere for 64 Kroner mere pr. Tønde Land, forudsat at Priserne er uforandrede. Dette er et meget stort Tal, men selv om vi sætter det ned med $\frac{2}{3}$ til 21 Kroner pr. Tønde Land, er det meget. Dette Beløb vil dække godt Halvdelen af Indførslen af Svinekød, Smør, Ost og Æg. Og at fremstille saa meget mere af disse Varer vil kræve, at Landbrugets Bruttoindtægt forøges med ca. 28 pCt., og at denne Forøgelse fremkommer ved en tilsvarende forøget Produktion. Danmarks Udførsel af danske Varer kan vel mindst tages som forøget Produktion og udgjorde i:

	1895—98.	1908.	Stigning i Mængde.
Heste	18,000 Stkr.	16,500 Stkr.	÷ 8 pCt.
Hornkvæg	66,000 —	120,000 —	82 —
Kød og Indvolde	29 $\frac{1}{2}$ Mill. Pd.	63 Mill. Pd.	116 —
Flæsk	131 —	218 —	66 —
Smør	109 —	178 —	64 —
Æg	12 $\frac{1}{2}$ Mill. Snese	21 $\frac{1}{4}$ Mill. Snese	73 —

Gennemsnitsstigningen i den sidste halve Snes Aar har været ca. 78 pCt.; naar man regner efter Værdien og sætter Smør til 1 Kr. pr. Pd., Flæsk og Kød til 45 Øre, Æg til 1 Kr. 20 Øre pr. Snese og Hornkvæg til 225 Kr. pr. Stk. faar man en Stigning af ca. 27 Kr. pr. Tønde Land.

En saadan Forøgelse af Produktionen er altsaa mulig, naar man har sit hele System i Orden og vel at mærke Jordbundsforhold og Klima egner sig dertil. Her maa

man ikke glemme, at en meget betydelig Del af den engelske Jord er meget stærk Lerjord, langt stærkere end vi kender den, og man maa tillige tage i Betragtning, at Landmænd, som regner med 28 Øre pr. Kande Mælk, vil have vanskeligt ved at producere Mælk til Smørfabrikation, som kun indbringer 17—18 Øre.

For at danne sig en Mening om, hvilken Driftskapital engelsk Landbrug kræver, anføres nedenstaaende nogle Oplysninger desangaaende.

Den til Overtagelse af en Forpagtning i England nødvendige Kapital afhænger selvfølgelig i nogen Grad af, om det er en Gaard med overvejende Pløjeland eller om det er en Græsgaard. Naar det er en Gaard af førstnævnte Klasse, f. Eks. 140 Tdr. Land Pløjeland og 35 Tdr. Land permanent Græs, kan en Sum af ca. 230 Kroner pr. Td. Land regnes som passende. Med 50 Tdr. Land Pløjeland og 130 Tdr. Land permanent Græs kan man regne med 180 Kroner pr. Td. Land. Man kan regne med Summer mellem 140 og 280 Kr. pr. Td. Land som fornøden Driftskapital. Med et Gennemsnit af 210 Kr. vil saaledes en Gaard paa 200 Tdr. Land kræve 42.000 Kroner i Driftskapital, hvoraf det vil ses, at der i Danmark kan faas en Ejendom tilkøbs med samme eller mindre Driftskapital end en Forpagtning i England, og den danske Selvejer har lettere Adgang til Kredit end den engelske Forpagter.

Regnskaber over engelske Landbrug har jeg kun i meget ringe Omfang haft Adgang til. Jeg skal dog anføre et Regnskab for en lille Gaard paa $14\frac{1}{2}$ Tdr. Land, valgt for at tage et Eksempel paa et mindre Landbrug som kan give en Familie Opholdet. Hele Arealet er pløjet, drives i 8 Marks Drift med Korn, Bælgplanter, Rodfrugter, Græs og Hø. Besætningen bestod af 1 Hest, 3 Køer, 3 Stkr. 14 Maaneder gammelt Ungkvæg, som solgtes da de var 21 Maaneder gamle, 3 Tillægskalve, 2 Kalve indkøbt om Efteraaret og solgt om Foraaret, 1 So, 16 Svin solgt 6 Maaneder gamle og 40 Høns. Værdien af Besætningen

var 2400 Kroner, og Maskiner og Redskaber kostede 1000 Kroner; hertil kommer $\frac{1}{2}$ Aars Afgift med 270 Kroner, altsaa en Kapital paa 3670 Kroner = 253 Kroner pr. Tønde Land. Fra denne Ejendom solgtes:

176,000 Pd. Mælk à 5 Øre pr. Pd.	880 Kr.	»	Øre
240 Snese Æg à 1 Kr. pr. Snese.....	240 —	»	—
3 Stkr. Kvæg, 21 Maaneder gammelt	648 —	»	—
Fortjeneste paa 3 overvintrede Kalve	180 —	»	—
16 Svin à 67 Kr. 50 Øre	1080 —	»	—
3,300 Pd. Havre à 4 Kr. 95 Ø. pr. 100 Pd.	163 —	35 —	
600 - Hvede à 5 - 40 - - 100 -	32 —	40 —	
16,500 - Kartoffler à 1 - 80 - - 100 -	297 —	»	—
6,250 - Hø à 2 - 70 - - 100 -	167 —	40 —	
	3688 Kr. 15 Øre		

= 228 Kroner pr. Tønde Land.

Udgifterne var 1881 Kr., altsaa en Fortjenest af 1707 Kroner, hvilket er Betaling for det af Ejeren og hans Familie udførte Arbejde, idet der ikke i Udgifterne er regnet noget for Arbejde.

Priserne paa Æg og Mælk er lave, begrundet i, at det er et mindre Landbrug, her er Tale om og disse faar, hvis de ikke ligger i Nærheden af nogenlunde beboede Steder, langt mindre for deres Mælk og Æg end de større Landbrug.

Landbrugets Reorganisation har i mange Aar staaet paa Dagsordenen i Storbritannien, og Planer er blevet drøftet saavel af Kommissioner som af Parlamentet. Alle er enige om, at der maa gøres noget, og at det først og fremmest er nødvendigt enten at lade Jorden overgaa til Forpagterne som Ejendom eller at lade Forpagterne faa en saadan Sikkerhed for Forpagtningsforholdets Varighed, at de trygt kan tage fat paa at forbedre Jorden, som hvis de var Ejere. At købe Jorden paa samme Maade som i Irland og sælge den til Forpagterne kræver en Sum af 6—8.000 Mill. Kroner, som Parlamentet næppe gaar med til paa samme Grundlag som for Irland.

Nogen bestemt Plan kan ikke siges at være fastslaaet

for den fremtidige Udvikling, og det turde derfor have nogen Interesse at se Tanker, som er fremsatte. At — som jeg senere skal omtale. — Parlamentet har vedtaget en Lov om mindre Landejendomme, kan ikke betragtes som det sidste Ord i denne Sags Ordning ved Regeringens Mellemkomst.

Det konservative Parti har Køb af Ejendommene paa sit Program, og ønsker Jorden fordelt paa mange Hænder og i Ejendomme, som ligger mellem 3 og 35 Tønder Land. Pengene skal faas ved Laan af en med dette Formaal oprettet Landsbank, som i Begyndelsen skal garanteres af Regeringen; og Pengene til Aktiekapital, Besætning m. m. skal kunne laanes af en gensidig Laaneforening.

Landsbanken skal være en central Institution, som støttes af Staten derved, at Postsparekassernes Penge anbringes i Banken. Indlaanene i disse er for Tiden ca. 2700 Mill. Kroner. Den gensidige Laaneforening skal garanteres af Regeringen og kan paa denne Maade laane til en lav Rente.

Paa det engelske Finanslovsforslag er foreslaaet et **Fond til Fremme af Landbrugets Udvikling i Almindelighed samt til Anlæg og Forbedring af Veje og Kanaler.** En Regeringskommission har lige indsendt en meget fyldig Beretning om indenlandske Kanaler og varmt anbefalet, at Regeringen tager dette Spørgsmaal op som Statsopgave, nemlig ved Ekspropriation af eksisterende Kanaler, der delvis er i Jernbaneselskabernes Hænder eller under disses Kontrol, og som derfor ikke er vedligeholdte. Kommissionen mener, at Udviklingsfonden kan finde meget nyttig Anvendelse hertil. Af dette Fond forlanger Irland allerede mange Penge til Dræning, Skotland forlanger med den det særegne økonomiske Sans sin Andel i dette Fond fastslaaet, og de arbejdsløse mener, at Fondet skal give dem Ret til Arbejde. Ogsaa til Støtte af Landbruget efter dansk Mønster skal Fondet anvendes. Man har henvist til, at andre Lande yder Statstilskud til

Landbruget; saaledes at Kanada med en Befolkning af 6 Mill. yder $8\frac{1}{2}$ Mill. Kroner til Landbruget og New-Zealand med 1 Mill. Indbyggere 3 Mill. Kroner, og i Storbri-tannien yder Regeringen kun 200.000 Kr. til Landbrugs-skoler og Amtsraadene ca. 1.350.000 Kr.

Landbrugsundervisningen staar ikke paa noget højt Standpunkt, og fremskuende Mænd har derfor allerede for mange Aar siden hævdet, at det er Landmændenes teoretiske Uddannelse, det skorter paa. Man kender egentlig slet ikke i England den Klasse af større og mindre Landmænd, som vi har. De engelske Godsejere er kun sjældent Landmænd og har ikke lært Landbrug i Praksis som hos os. Godsejeren driver ofte en Gaard, som ligger ved hans Herresæde, men med Landbrug forstaas væsentlig permanent Græs og nogle gode Kvæg- og Faarehjorder. Forvalterklassen er udgaaet fra Arbejderklassen uden at faa nogen særlig Uddannelse. Man forstaar derfor, at der er endog meget stor Trang til Belæring, og at man vil gaa den Vej at forene Praksis med Teori ved at lægge Landbrugsskolerne paa Landejendomme af passende Størrelse, thi paa baade det praktiske og teoretiske Omraade staar man langt tilbage.

En Kommission, under Forsæde af Lord *Reay*, og i hvilken det skotske Parlamentsmedlem *Norman Lamond* var et meget aktivt Medlem, har i en koncis og udtømmende Beretning udtalt sig om Landbrugsundervisningens fundamentale Betydning og anbefalet dennes Udvikling som det vigtigste Skridt til at fremme Landbruget. Forskellige Amtsraad indretter nu Landbrugsskoler og er forberedt paa, at det vel vil tage mange Aar, før Resultatet bliver synligt, men at Vejen er den rigtige.

Det er allerede omtalt, at man kræver og trænger til Adgang til forøgede Driftsmidler, og at det ønskes, at Staten skal skaffe dem. Det engelske Bankvæsen har i de senere Aar udviklet sig i Retning af en Centralisering i London. De store Banker opsuger Provinsbankerne og Indlaanspengene gaar til London og anbringes der. Spare-

kasserne er under Staten og indkøber kun særlig fine Sikkerheder. Der er i Virkeligheden ingen Adgang til Kredit, thi Landkreditforeninger for 1ste og 2den Prioritet findes ikke og kan ej heller komme Forpagterne til Gode. Sparekassemedlerne er ikke som i Danmark tilgængelige for Landbruget, og Bankerne vil ikke have med Landmænd at gøre. Af disse Grunde tiltrænges der en særlig Adgang til Kredit, hvis der skal være Mulighed for Udvikling.

Der er gjort Skridt til at føre Tanken ud i Livet gennem det engelske Landbrugs Organisations-selskab, som nu har arbejdet i 8 Aar. Alene i Aaret 1908 har Selskabet medvirket ved Oprettelsen af mange Selskaber, nemlig 126. I tidligere Aar har Antallet været 13 (det første Aar) og 35 i 1907, ialt 281 Selskaber. At Tilvæksten var saa stor i 1908 skyldes Lov om Huslodder og mindre Landbrug af 1907, ved hvis Administration Selskabet er medvirkende.

Selskabernes Formaal er følgende:

121	Selskaber til Køb af Landbrugsfor nødenheder og Salg af Produkter,
111	— - Oprettelse af mindre Landbrug,
13	— - — - Mejerier,
20	— - Fremme af Landbrugs-kredit,
3	— - Drift af Landejendomme,
2	— - Klassificering af Frugt,
1	— - Automobiltransport af Personer og Varer,
3	— - Afholdelse af Auktioner,
1	— - Mølleridrift,
2	— med industrielle Formaal,
1	Andelsselskab, som er Fællesforening for Andelsselskaber,
1	Central-Andels-Landbrugs-Bank,
1	Andelsforsikrings-selskab og
1	Landbrugs-Organisations-Selskab i Skotland.

Medlemsantallet i disse Selskaber er ca. 15.000 imod 10.000 Aaret forud, og Selskabernes Omsætning var ca. 14 Mill. Kroner imod ca. 11 Mill. Kroner i 1907.

Det engelske Landbrugs Organisations-selskabs Budget er paa ca. 45.000 Kroner, men desuden faar det i

Fremtiden en betydelig Understøttelse fra Landbrugsministeriet imod: a t dette udnævner 6 af dets 24 Bestyrelsesmedlemmer, a t Organisationselskabet udnævner 3 Mænd som skal arbejde for at fremme Andelssagen hos mindre Jordbrugere, og a t Udgiften herved holdes særskilt. Ministeriets Tilskud er ca. 22.000 Kr. om Aaret.

Paa Foranledning af det engelske Organisationselskab er der af dette og de tilsvarende irske og skotske Selskaber oprettet et Fællesraad for at fremme ensartet Optræden i Handelsanliggender. Under dette Raad er der nedsat Udvalg for Handel med Maskiner og Redskaber, Gødningsemner, Foderstoffer samt Sædefrø.

Endnu er **A n d e l s t a n k e n** de britiske Landmænd ret fremmed og ikke mindst vil Andelskredit faa en besværlig Vej at vandre henad, inden der bliver Resultater at opvise. Som anført ovenfor er der vanskelig Adgang til Penge. Organisationselskabet optræder vejledende og agitatorisk og haaber at faa udlaant Penge fra Postsparkassen til en Centralbank, som atter udlaaner til Lokalbanker, indrettede som Raiffeisenbankerne.

En for os Danske ny Gren af Andelsvirksomheden er Auktions- og Kommissionssalg af Slagtedyr, som synes at gaa godt i England. Auktioner over Avlsdyr er meget almindelige og ligeledes Auktion over Slagtedyr. Disse holdes i særlige Lokaler — Kvægtorve — som ligger i Nærheden af Slagtehusene, og i adskillige Byer sker en meget betydelig Del af Omsætningen ved Auktioner. Det er ikke ganske udelukket, at noget saadant kan finde Anvendelse i Danmark. Kommissionen for Salg ved Auktioner er $1\frac{3}{4}$ — $2\frac{1}{2}$ pCt.

Organisationselskabet har saaledes meget forskelligartede Opgaver, men for Tiden betragter det Kreditforanstaltninger og Oprettelse af mindre Landbrug for de mest interessante.

Den engelske Rigsdag har i adskillige Aar beskæftiget sig med Lovgivning om Oprettelse af Jordlodder og mindre Landbrug bl. a. ved Lovene

af 1887, 1890 og 1892. Virkningen af disse og andre Love har kun været ringe. Der var allerede i 1892 aabnet Mulighed for Andelsselskaber til at erhverve Jord, men det var sat som Betingelse, at Selskabet selv skulde drive Jorden. Dette er ændret ved Loven af 1907, som er forsynet med Smaaændringer i 1908. Endvidere gav tidligere Love ikke Ekspropriationsret.

Loven deler sig i to Afdelinger, nemlig om 1) smaa Jordlodder og 2) mindre Landejendomme.

1) **S m a a J o r d l o d d e r.** Det engelske Ord Allotment oversættes nogenlunde korrekt ved smaa Jordlodder; disse maa være indtil $3\frac{1}{2}$ Td. Land, men der er ingen Forpligtelse til at skaffe Jordlodder paa over $\frac{5}{7}$ Td. Land. En Ansøger om en saadan Lod vil have at henvende sig til Sogneraadet med Angivelse af, hvor megen Jord han ønsker og om det skal være Pløjeland eller permanent Græs samt hvorvidt der er et bestemt Stykke Jord, der særlig ønskes. Det er dog ingenlunde afgjort, at Ønskerne kan opfyldes, men de vil være vejledende ved Afgørelsen.

Smaa Jordlodder kan ikke sælges til Ansøgeren men kun lejes til ham. Han er berettiget til Erstatning for Forbedringer, naar han forlader Ejendommen.

Kun Ansøgere, som bor i Sognet, har Ret til Jord og kun saadanne, som henhører til den arbejdende Befolkning og hvis Hovedbeskæftigelse er legemligt Arbejde. Hvis en Ansøger ikke hører til den arbejdende Befolkning og ønsker mere end $\frac{5}{7}$ Tdr. Land, henvises han til Amtsraadet som Ansøger om en mindre Landejendom.

Hvis Sogneraadet ikke opfylder sin Pligt til at skaffe Jord, skal Amtsraadet tage Affære, og hvis dette ikke gør det, Landbrugsministeriet.

Naar Ansøgningerne er kommet ind og er undersøgte, skal Sogneraadet udfinde, hvor der kan faas Jord ad frivillig Vej enten ved Køb eller til Forpagtning. Den Forpagningsafgift, til hvilken Sogneraadet udlejer Jorden,

skal dække de Udgifter ved Købet eller Forpagtningen, som Sogneraadet paatager sig.

Sogneraadet er berettiget til, forinden det bortforpagter Jorden, at forbedre den ved Dræning og Indhegning samt til at forsyne den med Bygninger, dog ikke mere end én paa hver Lod.

Sogneraadet kan dog ikke købe Jord uden Sogneafstemning, og kan ikke laane Penge hertil uden Amtsraadets og Ministeriets Samtykke.

Naar saadant Samtykke er givet, kan Penge laanes af Statens Laanefond mod Tilbagebetaling i indtil 50 Aar. For Tiden betales $3\frac{1}{2}$ pCt. Rente for Laan indtil 30 Aar og $3\frac{3}{4}$ pCt. Rente for Laan mellem 30 og 50 Aar. Udgifter ved Oprettelsen af smaa Jordlodder maa ikke foranledige, at den opkrævede Skat som paalægges samtlige Ejendomme i Sognet efter disses Lejeværdi maa hæves mere end $1\frac{1}{6}$ pCt., dog at en Sogneafstemning kan tillade at gaa op til $2\frac{1}{3}$ pCt.

Sogneraadet har Ret til at købe Jord i andre Kommuner til Oprettelse af smaa Jordlodder.

Hvis Jord ikke kan faas ved frivillig Overenskomst, skal Amtsraadet erhverve Jorden ved Ekspropriation, dog kan ingen Ejendom med mindre end 35 Tdr. Land eksproprieres.

2) **M i n d r e L a n d e j e n d o m m e.** Hvert Amtsraad skal nedsætte et særligt Udvalg, der har Bemyndigelse til at optræde paa Amtsraadets Vegne forsaavidt angaar Oprettelse af mindre Landejendomme. Ansøgninger om saadanne sendes til dette Udvalg med Oplysning om, hvad der ønskes samt om, hvorvidt den paagældende har fornøden Kapital til med Held at drive en saadan Ejendom. Regler for Salg og Forpagtning udarbejdes af Udvalget og stadfæstes af Landbrugsministeriet.

Ved Behandling af Andragenderne skal der tages særligt Hensyn til, at Vedkommende har Betingelserne for selv at bruge Jorden enten til Landbrug eller til Gartneri, Bialv, Fjerkræavl og lign., og det er ingen Hindring, at

lejet Arbejdskraft ønskes benyttet. Der findes ingen Forskrift om, at Ansøgeren skal bo i Amtet, ikke en Gang at han skal være engelsk Borger.

Amtsraadet er berettiget til at ansætte en Funktionær, hvem det paahviler at administrere denne Sag, baade med Hensyn til Undersøgelse af Ansøgningerne, Imødekommen af disses særlige Ønsker og den fremtidige Ledelse af Sagen saasom Inddrivning af Forpagtningsafgifter o. s. v.

Med Hensyn til Erhvervelsen af Jord er Fremgangsmaaden den samme som for smaa Jordlodder. Amtsraadet kan leje Jord og det kan købe, hvilket sidste tilraades, naar der er Tale om Jord, som der maa anvendes betydelige Beløb paa, for at den kan egne sig til mindre Landejendomme. Amtsraadet kan fremme Arbejdet for denne Sag uden at der udarbejdes en fuldstændig Plan derfor. Men det kan ogsaa lade udarbejde en Plan for hele Amtet for en længere Aarrække. En saadan Plan skal godkendes af Ministeriet og skal omfatte indgaaende Redegørelse for Omkostningerne samt om Udsigten til at det fornødne Antal Ansøgere vil findes.

Amtsraadet kan af Statens Laanefond laane Penge til Oprettelsen af mindre Landejendomme til en Rente af $3\frac{1}{2}$ pCt. Hvis Laanet skal bruges til Køb af Jord, kan Afdragstiden sættes til 80 Aar.

Amtsraadet har Ekspropriationsret med visse Begrænsninger, og det kan ligesom Sogneraad laane Penge af Statens Laanefond til $3\frac{1}{2}$ pCt. Rente til Forbedring af Jorden, Opførelse af Bygninger m. m.

Smaa Landejendomme kan af Amtsraadet enten sælges eller bortforpagtes. Men kun Jord, som er erhvervet ved frivillig Overenskomst (altsaa ikke eksproprieret), kan sælges. Ved Salg skal Køberen betale $\frac{1}{5}$ kontant; $\frac{1}{5}$ kan blive staaende som en fast Prioritet og de $\frac{3}{5}$ kan afdrages i en Aarrække af ikke over 50 Aar. I de første 20 Aar efter Salget er Ejendommen underkastet visse Servituter, som navnlig tilsigter, at den stadig anvendes til Landbrug.

Rett til at udleje Jord til Andelssekskaber. Ved Loven aabnes der Adgang for Sogneraad og Amtsraad til at udleje Jord til Selskaber, for hvilke der er udarbejdet nærmere Regler. Selskabets Opgave skal være at oprette og fremme Oprettelsen af smaa Jordlodder og mindre Landbrug og at opmuntre til disses gode Dyrkning, og Selskabet skal paa saadan Jord kunne opføre Bygninger og foretage Forbedringer. Selskabet maa ikke til sine Medlemmer give mere end 5 pCt. Rente eller Udbytte af de indbetalte Penge. Saadanne Selskaber kan forpagte Jord af de lokale Autoriteter, men forinden saadant finder Sted, skal Selskabet 1) enten have en Kapital, som svarer til 3 Aars Forpagtningsafgift af den Jord, der er Tale om, eller 2) betale $\frac{1}{2}$ Aars Afgift forud og raade over 18 Maaneders Forpagtningsafgift eller 3) byde en tilfredsstillende Garanti for, at Afgiften vil blive betalt i hele Forpagningstiden.

De første 2 Alternativer benyttes i Reglen, og Selskabet fastsætter da i sine Love, hvor mange Aktier hvert Medlem skal have og hvor meget der skal indbetales paa disse.

Loven giver Amtsraad Ret til med Regeringens Samtykke at yde Tilskud og Laan til Opmuntring af Oprettelse af Kreditbanker og andre Andelssekskaber, hvis Opgave det er at fremme Oprettelse af smaa Jordlodder og mindre Landejendomme.

Denne Ordning gennem Andelssekskaber tiltaler Amtsraadene, som derved slipper for megen Ulejlighed, idet Afgiften betales i en samlet Sum. Ministeriet anbefaler ved Oprettelsen af saadanne Selskaber at undersøge, om hvert enkelt Medlem har fornøden Driftskapital, og henviser iøvrigt til, at et Andelsforpagtningsselskab kan tilbyde sine Medlemmer andre Fordele paa Andelsomraadet.

Sagen illustreres bedst ved et Eksempel fra Willshire.

Ved et af Amtsraadet foranlediget Møde, hvor Loven blev forklaret, var der 17 Mænd, som ønskede at danne et

Andelsselskab. Et Udvalg blev valgt, og man holdt et Møde med Godsejerne, som var villige til at forpagte Jorden til et Andelsselskab. Dette blev saa oprettet, saaledes at hvert Medlem tog for 75 Kr. Aktier pr. Tønde Land, han fik overdraget, hvorpaa indbetales kontant 7 Kr. 50 Øre og Resten skal indbetales, naar det paakræves, men med mere end de 75 Kroner pr. Td. Land er det enkelte Medlem ikke ansvarlig overfor Selskabet. Derimod er Medlemmerne gensidig ansvarlige for Udredelsen af den samlede aarlige Forpagtningsafgift, og det er derfor i alles Interesse, at der kun indtræder som Medlemmer virkelige dertil egnede Personer. Amtsraadet gjorde saa Tilbud om Forpagtning af en Ejendom paa 320 Tønder Land bestaaende af 180 Tønder Land permanent Græs, 31 Tønder Land Pløjeland og 99 Tønder Land ret ufrugtbar Bakker. Nu skulde Jorden deles, men det viste sig, at der var Ønske om godt 400 Tønder Land permanent Græsland, og der var kun 180 Tønder Land til Raadighed. Arealet af Pløjeland svarede til, hvad der ønskedes. Der optoges indgaaende Forhandlinger med hver enkelt Andelshaver, og man kom til en endelig Fordeling, idet nogle trak sig tilbage og andre kom til. Jorden blev da vurderet, og et afsluttende Møde blev afholdt, ved hvilket nogle trak sig tilbage. Afgiften omfatter Skatter, Reparationer, Hegn og Administration og indbetales til Amtsraadet, der afholder de anførte Udgifter. Det ufrugtbare Areal er udlagt til fælles Græsning. Medlemsantallet er 29, hvoraf 2 eller 3 tidligere havde forpagtet den Jord, de fik tildelt, men nu fik de den til en lavere Afgift. Nogle har kun nogle faa Tønder Land, andre en Snes Tønder Land Græsland og 2—3 Tønder Pløjeland. Det har ikke været nødvendigt i dette Tilfælde at oprette en Kreditbank og de 7 Kr. 50 Øre pr. Tønde Land er alle rettidig indbetalt.

Et andet Sted er der oprettet 39 Husmandsbrug med et Jordareal af $3\frac{1}{2}$ Tønde Land til hvert, for hvilket de betaler 29—68 Kr. pr. Tønde Land inklusive Skatter, Vedligeholdelse af Bygninger og Administration. Et andet

Sted betales 84 Kr. pr. Tønde Land. Andre Steder betales 25 Kroner — ja endog helt ned til $6\frac{1}{2}$ Kroner for dyrket Land.

Selvfølgelig gaar Oprettelsen af Andelsselskaber ikke hurtigt fremad, men det er et særlig interessant Fænomen i engelsk Landbrugs Udvikling, der viser, at Lovgivningsmagten vil beskæftige sig med denne store og yderst vigtige Opgave.

Indtil Udgangen af 1907 havde Sogneraad erhvervet ca. 12.000 Tønder Land til Huslodder, hvoraf 2400 Tønder Land var købt og Resten forpagtet. Jorden fordeltes til ca. 58.000 Forpagtere, som altsaa hver fik ca. $\frac{1}{5}$ Tønde Land. Man vil saaledes se, at det er meget smaa Ejendomme, nemlig kun Huse med en ordentlig Have. Og af disse ligger Halvdelen i Byer og Forstæder til Byer. Medens Beboerne tidligere havde lejet dem af en Privatmand er de nu Lejere af Kommunen, som dels ejer Husene, dels har forpagtet dem og altsaa indestaar for Afgiften. Det er vel muligt, at Beboerne bor noget billigere nu end tidligere, men nogen for Beboerne følelig Forandring i Besiddelsesforholdet kan det næppe hævdes at være.

Til mindre Landejendomme havde Amtsraad indtil Udgangen af 1908 købt 8000 Tønder Land til en Pris af 830 Kroner pr. Tønde Land og forpagtet 7000 Tønder Land. Disse 15.000 Tønder Land er fordelt til 1500 Forpagtere, altsaa med 10 Tønder Land til hver. 34 pCt. af disse var Landarbejdere. Erfaringen viser, at der skal omtrent 20 Tønder Land til, for at en Mand kan leve uden at gaa paa Arbejde.

Mærkelig nok har der kun fra 2.7 pCt. af Ansøgerne været fremsat Ønske om at købe Jord.

Det vil erindres, at Sogneraad og Amtsraad ved saavel Huslodder som mindre Landejendommers Bortforpagtning skal forlange en Afgift, der som Regel indbefatter hele den Udgift, som Raadene har paataget sig — altsaa Rente, Skatter, Vedligeholdelse og Administration —

og naar alene Renten er $3\frac{1}{2}$ — $3\frac{3}{4}$ pCt. og Vedligeholdelsen og Administrationen næppe bliver billigere end under en privat Besidder, er der næppe som Regel Tale om væsentlig Besparelse.

Købet af den irske Jord har og vil kræve store Tilskud fra Statskassen. Men her maa det tages i Betragtning, at det er det engelske Parlament, som har fastslaaet de irske Forpagteres delvise Ret til Brugen af Jorden, og det paahvilede derfor Parlamentet at hjælpe Forpagterne til denne Ret. Og dernæst, at Udredelsen af Statskassens Udgifter hviler stærkere paa Irland end paa Storbritannien, ja det er endog i 1896 indrømmet enstemmigt af en Regeringskommission, at Irland kun burde bære $\frac{1}{21}$ af Statsudgifterne, men at det bærer $\frac{1}{11}$, og i Aaret 1903—04 udredede Irland 50 Mill. Kroner mere end retfærdigt. At saa Statskassen hjælper med Ordning af Ejendomsforholdene er rimeligt.

Den konservative Regering gennemførte den irske Landlov og den liberale Regering den omtalte engelske Lov. Ved den førstnævnte holdt man paa Selvejendom og ved sidstnævnte har Principet været at Jorden eller Brugsretten til Jorden overtages af det offentlige (Amts- og Sogneraad) og at Jorden derefter bortforpagtes, altsaa hvad man mener med Ordet »Nationalisering« af Jorden. Disse to Principer staar overfor hinanden. Det ene: fri Ejendom er klart nok og det andet betyder i Virkeligheden, at en Mand, som ejer Jord, kan tvinges til at afstaa den til den højstbydende, uanset at han ikke ønsker det. Han kan hindres i at bruge sin Jord som han vil. Dette kan mulig være rigtigt — jeg skal ikke aabne Diskussion herom — men Ejeren burde saa afstaa Ejendomsretten. Som Lovene er konstrueret kan han tvinges til at bortforpagte Jorden for kortere eller længere Tid og naar Sogne- eller Amtsradet ikke mere ønsker Jorden, leverer det Ejendommen tilbage og Ejeren skal tage den og han skal betale for Forbedringer, selv om han ikke anser dem for nyttige, og selv om han ikke har Raad dertil.

Man kan derfor forudse, at hele Landspørgsmaalet igen vil blive taget op til Behandling af Lovgivningsmagten og at det da vil komme til at dreje sig om S a l g af J o r d til Forpagterne eller til andre. I England er Sagen juridisk set langt simplere end i Irland, idet de engelske Forpagtere ikke har nogen varig Ret til Jorden som i Irland.

Ordningen af Forholdene i Skotland er ikke reguleret ved de nyere Love om Brug af Jord, og de har derfor kun været behandlet foreløbig i Parlamentet. Man kan vente, at de snart vil komme til afgørende Behandling.

Storbritannien og Irland er et rigt Land. Dets Statsudgift er aarlig ca. 2800 Mill. Kroner, Statsgælden ca. 13 Milliarder med en Nationalformue af 3600 Milliarder Kroner. Et Beløb af 10 Milliarder Kroner, som udlaanes til Landbrug er dog betydeligt, idet Statsgælden vil blive henad fordoblet herved.

At alle politiske Partier nu interesserer sig for Landbrugets Udvikling er den ene Side af Sagen. Den anden Side er, at der fra Landbruget og dets Organisationer er sat en Bevægelse i Gang, som har til Opgave at forbedre Landbruget.

Begge disse Faktorer synes at være enige om, at Landet er bedst tjent med at Jorden er fordelt paa Ejendomme af en saadan Størrelse, at en Familie kan leve paa dem uden for meget lejet Arbejdskraft og at Sammenlægning af Ejendomme maa begrænses, dog at ikke alle større Ejendomme deles, thi veldrevne større Ejendomme afgiver gode Eksempler til Efterfølgelse.

Landbruget ønsker en Omlægning af den kommunale Beskatning, saa ikke alle disse Skatter hviler paa Ejendommenes Lejeværdi.

Selv om vel nok Flertallet anser Jordens Overgang til Selvejendom for Brugeren som Maalet, er der Betænkelighed ved at gaa for hurtigt frem, forinden Landmændenes faglige Kundskaber er udvidede.

Pengespørgsmaalet mener man senere delvis at komme over, naar Landbruget viser sig at være en lønnende Forretning, idet saa Kreditforholdene vil ordne sig delvis ad privat Vej gennem Kreditforeninger, dog med en vis tidsbegrænset Støtte fra Nationen.

Og saaledes som Forholdene har udviklet sig, tør man betragte det som givet, at Regeringen ikke vil lade Jordspørgsmaalet hvile og at den mere end hidtil vil søge Landbruget fremmet i Samarbejde med dettes Organisationer. Et saadant Samarbejde kan fremkalde indgribende Forandringer i Produktionsforholdene, som ikke kan overses, ikke mindst fordi der her griber politiske Forhold ind, hvis Rækkevidde ingen kan beregne.

For Danmark maa Opgaven være at producere de bedste Varer paa økonomisk Maade og at give en udstrakt Sikkerhed for Varernes gode Kvalitet og Sundhedstilstand. Som bekendt er vi allerede naaet langt frem og der arbejdes stadig paa Fremskridt. Man maa ikke se sig blind paa, hvad der er gjort. Det kan for Tiden synes tilstrækkeligt, men der foreligger altid Opgaver at tage op og, selv om det stundom synes at Fordringerne er store, maa det forstaas, at Fremtiden bygges paa Nutiden.

Den engelske Regering har vist, at den har Tillid til vore Foranstaltninger, og paa denne Tillid kan der bygges videre fra dansk Side, thi alle er klar over, hvad den er værd.

Vi er i det vistnok enestaaende Tilfælde, at vor Udførsel af indenlandske Varer i meget høj Grad afhænger af et enkelt Land.

I 1908 udførtes for 439 Mill. Kroner danske Varer, heraf for 400 Mill. Kroner Landbrugsprodukter, og af disse gik for 311 Mill. Kroner til England. Af det danske Smør gik $95\frac{1}{2}$ pCt., af Flæsket $97\frac{1}{2}$ pCt. og af Æggene 98 pCt. til England.

Dog, det danske Landbrug plejer ikke at opgive Ævret og efter min Formening vil man nok, hvis For-

holdene paa det engelske Marked forandrer sig, finde Løsningen, som antagelig maa gaa i Retning af mindre Indkøb af Raastoffer, Formindskelse af Besætningerne, saa kun det bedste beholdes, forøget Kornsalg, passende Formindskelse af Rodfrugtarealet og fortrinlig Dyrkning af det mindre Areal samt noget mindre Driftsomkostninger.

En Bevægelse i denne Retning er langt lettere end den modsatte Vej, som Landbruget kom over, trods Modgang og Tab, og med vort udviklede Forsøgsvesen staar vi godt forberedte paa Overvejelser af den fremtidige Kurs.

Man har vænnet sig til at betragte Stigning af Udførelsmængden som et sikkert Tegn paa Fremgang; men i den sidste Ende kommer det an paa, hvad der betaler sig bedst under de til enhver Tid influerende Forhold og dette vil det danske Landbrug sikkert vide at udfinde.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Sekretær *H. Hertel* kunde ønske at give et lille Supplement til de udførlige og interessante Oplysninger, Hr. Schou her havde givet. Regeringskonsulenten havde fremdraget adskillige Momenter, der kunde tyde paa, at det engelske Landbrug vilde gaa frem i Produktion og derved berede os Konkurrence. Men Hr. Schou havde ikke omtalt Befolkningens Tilvækst, et Moment, der ogsaa maatte tages i Betragtning. Den engelske Befolkning tiltager med ca. 450,000 om Aaret, og sætter man Forbruget af Landbrugsprodukter lavt regnet til 100 Kr. pr. Individ, behøver Storbritannien altsaa hvert Aar for ca. 45 Mill. Kr. mere af Landbrugsprodukter end Aaret forud. Hos den anden Kunde af vore Landbrugsprodukter, Tyskland, vokser Befolkningen hvert Aar med ca. 800,000 Individer (her i Landet tiltager den med ca. 30,000 aarligt). Tyskland, Storbritannien og Danmark bruger altsaa for Tiden hvert Aar med et rundt Tal for ca. 130 Mill. Kr. mere af Landbrugsvarer end det foregaaende Aar, hvad der dog maa paavirke vor Afsætning. — Taleren havde lige gennemgaaet den nyeste engelske Statistik, og i Henhold til denne behøvede vi sikkert

ikke at frygte, at de engelske Kolonier i en nærmere Fremtid skulde kunne erstatte Tilførslerne fra fremmede Lande. Af Smør, Flæsk og Æg kommer, naar Værdien lægges til Grund, kun 11—12 pCt. af Tilførslerne fra de britiske Besiddelser, men Resten fra fremmede Lande. Indførselen fra de britiske Besiddelser er i de sidste 10 Aar kun stegen med et Par pCt. I Beretningen fra den svenske Landbrugsudsending i England, der just er udkommen, gøres der opmærksom paa, at Kanadas Udførsel af Flæsk er aftagende. Smørproduktion i Forbindelse med Flæskeproduktion mener han betaler sig ikke saa godt for Kanada som Osteproduktion, og det samme gælder ogsaa for Ny Zeeland. — Det havde interesseret Taleren meget at høre om de Laan, irske Farmere maatte gøre i deres Ejen-domme. Vi er vante til at betragte England som Landet med den lave Rentefod, men de irske Smaabrugere maa forrente de dem ydede Laan højere, end de danske Husmænd maa forrente deres. Vi er jo ogsaa komne til, at Staten, for at kunne give Husmændene de lovhjemlede Laan, selv maa optage Laan, som den maa forrente med en højere pCt., end den selv forlanger hos sine Laantagere.

Statskonsulent *Mørkeberg* bemærkede, at Osteproduktionen i den østlige Del af Kanada spillede en meget stor Rolle, og at man ikke udelukkende kan bedømme Markedet efter hvad der eksporteredes, da det indenlandske Marked er stadig stigende.

Redaktør *Bing* mente, det kunde interessere Forsamlingen at høre Foredragsholderens Anskuelse om, hvorledes en eventuel Vending i Englands Toldpolitik vilde virke for Danmarks Vedkommende. Selv om Spørgsmaalet, efter Udfaldet af de hidtil foreliggende Valg at dømme, maaske ikke var lige brændende, saa var det dog en Eventualitet, der maatte regnes med, og Spørgsmaalet var da, om Tolden kunde tænkes at blive saa betydelig, at den vilde lægge os Hindringer i Vejen, om den vil volde os Skade og maaske ogsaa dette: Hvem der kommer til at bære Tolden.

Regeringskonsulent *Rud. Schou* var enig med Hr. Hertel i, at Befolkningstætheden spillede en Rolle og at der selvfølgelig burde tages Hensyn dertil. — Man mener, at det betaler sig bedre at producere Ost end Smør, men man maa ogsaa huske paa, at der er et Surrogat for Smør i Margarine. Tilvirkningen af Margarine er i stadig Stigning, der kan an-

vendes meget paa gode Maskiner o. l. og Taleren troede derfor, at Margarinen vilde vinde mere og mere Overhaand. I England ræsonnerede Regeringen som saa, at den ikke vil give den ene Klasse af Befolkningen billigere Rente end den anden. — Angaaende Flæskeproduktionen i Kanada var det langt fra afgjort, at denne ikke kom op igen. Taleren havde talt med en Mand derovre fra, der mente, at de kanadiske Landmænd var blevne klippede for haardt af Slagterierne, men fik de først oprettet Andelsslagterier, fik vi det nok at føle igen. — De engelske Valg, der finder Sted i disse Dage, har ikke særligt med Toldreformen at gøre, men drejer sig nærmest om Forholdet til Overhuset og Forsvarsspørgsmaalet — Flaadespørgsmaalet. Det var ikke godt at sige, hvilken Betydning en Toldreform vilde faa for Danmark, men vi kom sikkert til at betale en Del af Tolden.

Kammerherre *Bech* udtalte, at naar vi herhjemme hjalp vore Husmænd med den billige Rente, var det fordi man fandt, at det var den bedste Maade at ordne det paa. Om det var den bedste, var et Spørgsmaal, han ikke skulde komme ind paa. — Flæskemarkedet svingede ganske overordentligt, der gaves ikke mange Markeder, der varierede saa meget som netop dette. Taleren troede, at selv om Forsvarsspørgsmaalet i Virkeligheden kom i første Række ved Valgene i England, spillede Toldspørgsmaalet dog sikkert en næsten lige saa stor Rolle. Det var om — hvad han i Korthed vilde kalde det — det Chamberlainske Spørgsmaal, at Striden her drejede sig. Maalet for dette var at give Kolonierne fri Handel med Landbrugsprodukter paa Moderlandet og hæmme Indførselen heraf fra andre Lande. Hvilke Toldsatser, der eventuelt vilde komme, kunde der ikke siges noget om nu. Det havde glædet Taleren at se, at den engelske Finansminister Lloyd George havde udtalt, at han gerne vilde opstille det danske System, ikke at hjælpe Landbruget ved Toldsatser, men ved direkte Tilskud som et Eksempel til Efterfølgelse. Er der noget Spørgsmaal, der er vanskeligt, da er det Spørgsmaalet om, hvem der i dette Tilfælde kommer til at betale Tolden helt eller delvis. Muligvis kunde denne Told, naar den en Gang kom, bidrage til, at vi kom til at sadle om endnu en Gang. Om vi da kan finde nogen Trøst i Osten, skulde Taleren lade være usagt. Men mulig kan vi komme til at øge vor Afsætning til andre

Lande, f. Eks. til Tyskland. Da Tyskland lagde os Hindringer i Vejen for vor Svineudførsel, gik vi straks til England, og skulde England nu volde os Vanskeligheder, da var det godt at have et andet Afsætningssted.

Regeringskonsulent *Rud. Schou* bemærkede, at Tolden sikkert vilde blive en Vægttold. Jo dyrere den Vare er, vi leverer, desto mindre kommer vi til at lide under en Told. Iøvrigt var det vist et Spørgsmaal, om Danmark stod sig ved at købe saa meget af Foderstoffer fra Udlandet til høje Priser samtidig med at Arbejdskraften bliver dyrere og dyrere.

Redaktør *Bing* ansaa Spørgsmaalet om en Regulering af Produktionen for at være ret vanskeligt. Man skabte et Hul, men saa kom det an paa, om ikke andre kom til at fylde det. — Det var muligt, at Kanada for Tiden veg tilbage for Smørproduktion i Forbindelse med Flæskeproduktion, fordi det ikke betalte sig; men foranlediger vi selv ved knappere Tilførsel en Stigning i Prisen, vil Kanada nok atter melde sig. Om selve Smørproduktionen betaler sig for os, er en hel anden Sag, som man ikke noksom bør være opmærksom paa, og her vilde Taleren støtte Foredragsholderen i hans Udtalelse om Nødvendigheden af indgaaende regnskabsmæssige Undersøgelser paa dette Punkt.

Sekretær *Hertel* fremhævede, at hvad enten vi kom til at bære en eventuel Told eller den faldt paa de engelske Forbrugere, vilde den blive til Skade for os. Kom vi til at bære den, vilde den forringe vor Fortjeneste. Faldt den paa Englænderne, vilde den altsaa fordyre de danske Fødemidler for den engelske Konsument, medens de konkurrerende Varer fra de britiske Besiddelser ikke vilde blive fordyrede af Tolden. Men dette vilde være et Minus for os, et Plus for vore Konkurrenter, det vilde hjælpe dem til at vinde frem paa vor Bekostning og indeholde en Opfordring for Englænderne til saa vidt gør ligt at ombytte de ved Tolden fordyrede Fødemidler med saadanne, som ikke paavirkes af Tolden.

Regeringskonsulent *Rud. Schou* omtalte, at der for 7^{1/2} Aar siden havde staaet en Række Artikler i »Ugeskrift for Landmænd« om engelsk Toldpolitik. I Indledningen til disse skrev den danske Gesandt, at det var at male Fanden paa Væggen, naar man troede, at den engelske Regering vilde opgive Frihandelsprincippet. Den Gang stod man lige saa nær

ved en Toldlov som nu. Taleren troede ikke vi fik nogen Told, før end der fandt et nyt Valg Sted paa dette Spørgsmaal. — Det var fra de store Gaarde, at den stærke Fodring var udgaaet, men det var dog et Spørgsmaal, om vi ikke, som Jens Busk sagde, »skulde se at holde Pengene lidt mere hjemme«.

Kammerherre *Bech* bemærkede, at Teorien var sikkert rigtig, men der var her saa mange ubekendte at regne med. Er der Konkurrence, er disse Ting uomstødelige, og det er der sikkert, naar Talen er om vore Landbrugsprodukter. Taleren var mest bange for Surrogaterne, der nu gik over næsten hele Jorden. — Hvis Beskyttelsestolden gør Arbejderne mere velstaaende, vil de kunne købe mere, men det var dog vist meget tvivlsomt, om Tolden vilde sætte dem i Stand dertil.

Statskonsulent *Mørkeberg* glædede det at høre det fremhævet her i Aften, hvor nødvendigt det er, at vi faar undersøgt, hvorledes Produktionen af de forskellige Landbrugsvarer betaler sig. Taleren kunde derfor ønske at fremdrage Vigtigheden af Kontrolforeningernes Arbejde, særlig da der nu for Tiden er Bestræbelser oppe for at beskære deres Tilskud.

Den ledende Præsident (Lensgreve *Wedell*) takkede Foredragsholderen for det interessante Foredrag om dette Spørgsmaal, som Regeringskonsulenten havde sat sig saa godt ind i, samt udtalte en Tak til alle Deltagerne i Diskussionen.